

۲۰۲۱/۰۱/۱۳

شاه محمود محمود/ تاریخ، بخش: رجال سیاسی و شخصیت
های تاریخی

نائب امین الله خان لوگری در تاریخ

نائب امین الله خان لوگری در تاریخ معاصر کشور ما تعداد مردان بزرگ یکه شخصیت و کار نامه های در خشان ایشان طوری شاید و باید معرفی نشده ، زیاد است . از آنجمله یکی نایب امین اله خان لوگری میباشد که از شباب تا وفات در عرصه ۶۰ سال مصالح ملت و مملکت را در نظر گرفت و با تمام قواء در مقابل بیگانگان مجادله و صرف مساعی کرده اند و نام او را به صفت غازی و مبارز ملی برای همیشه زنده و با افتخار نگاه داشته است . امین اله خان لوگری یکی از خوانین بزرگ قومی ، هنگام عروج بارکزیایی ها و در آوان تهاجم اول انگلیس بالای افغانستان (۱۸۳۹ م) در ولایت لوگر هزاران مجاهد و سر سپرده در پهلوی خود داشت و در حدود ۶۰ سال مورد احترام شاهان، امراء و وزرا و سران ملی قرار داشت . ولایت لوگر در جنوب کابل واقع است که مرکز آن در حدود ۷۰ کیلومتر از پایتخت فاصله دارد مردم این ولایت مهمان نواز و پاک دل و مبارز و بدون هرنوع تبعیض در پهلوی همدیگر حیات به سر میبرند .

شجاعت ، مردانگی ، ایمانداري، متانت ... از خصایص منحصر به فرد و از میراث های تاریخی مردمان این ولایت باستانی به شمار میرود در طول تاریخ مبارزان بزرگ و با اعتقاد و پرغروری از این سرزمین برخاسته است که همیشه تجاوزگران را با نیت شوم شان از پا آورده اند که یکی از آن جمله نایب امین الله خان لوگری میباشد . معلومات مختصر راجع به حیات شباب از او بدست است . نایب امین اله خان فرزند مرزایی خان لوگری است امین الله خان در سال ۱۱۹۷ هـ ق که مصادف به سال یازدهم سلطنت تیمورشاه سدوزایی میباشد در قریه برکی راجان لوگر تولد یافته و مادرش دختر کمال خان خرم خیل وردک بود و تا ۱۲۷۴

هـ ق حیات داشت و به این حساب ۷۷ سال عمر کرد (1) . پدرش میرزایی خان لوگری در حالیکه متصدی حکومت کشمیر بود در عهد تیمورشاه وفات نمود و جنازه اش به کابل آورده شد و حکومت معاش او را به پسرش نایب امین اله خان اعطا کرد . سندی در دست است که در اواخر سلطنت زمان شاه در سال ۱۲۱۴ هـ ق امین اله خان لوگری در قطار خوانین برکی برک به حیث خان شناخته شده است و سالانه مبلغ دوصد تومان تبریزی که معادل چهار هزار روپیه شود موجب مستمری داشت

در هنگام سلطنت اول شاه محمود سدوزایی ، امین اله خان لوگری کماکان به حیث خان لوگر و بتخاک تعیین شد . چنین معلوم میشود که وزیر فتح خان فرزند پاینده خان بارکزیایی نسبت به امین اله خان لوگری توجه به خصوص داشت (2) . وزیر فتح خان که در هنگام حکمرانی شاه محمود اختیارات زیاد داشته در اردو کشی های خویش از امین الله خان لوگری استمداد می جست . چنانچه مکتوبی از طرف وزیر فتح خان موجود میباشد که بنام امین الله خان لوگری فرستاده و او را به اخذ تر تیبات لازمه و اعزام دسته قومی به مرکز و سهم در جنگ ملی و دینی دعوت نموده است تا در مقابل رنجیت سنگه (والی شاه زمان در ولایت پنجاب) قرار گیرد . در مکتوب آمده که :

عالیجاه رفیعجا یگاه دوستی آگاه امین الله خان قرین صحت و عافیت بوده یکام باشد بعد ها مشهود میدارد که چون رنجیت سنگه نقض عهد و میثاق نموده مصادر فساد و تعدی مسلمان هاشده بود ما محض حساسیت و رعایت مسلمین کمر همت بر تخریب بتان کفر و ضلال و انهدام اساس مخالفان شقاوت خصال بسته در جمع آوری مردم و ننگ دین ، بر اولازم است باید کمر همت و مردانگی بسته موازی سه صد سوار و چهار صد پیاده از طایفه لهوگری خوب چاق مکمل یراق اسپ، اسلحه و تفنگچی کاری زند سر انجام و موجود و مهیا نموده که وقت همت و مردانگی و دوستی و خدمت و اخلاص همین

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

وقت است. (3) بعد از به هم خوردن روابط بین خانواده بارکزیایی سدوزایی بالای کور شدن و قتل فتح خان، سردار محمد عظیم خان سوابق دوستی امین الله خان، خان لوگری را با وزیرفتح خان در نظر گرفته و در طی نامه های ارسالی از کشمیر و پیشاور، نایب امین الله خان لوگری را به طرفداری خود و برادران بارکزیایی در مسئله انتقام گیری برادرش داخل اقدامات جدی شد و به تمام وسایل لازمه متوصل گردید تا به هر رنگی شود به سلطنت شاه محمود خاتمه بدهد. علاوه بر مکاتبه باشاه شجاع که سازش صورت نگرفت قبل از اعزام دوست محمد خان و یار محمد خان به طرف پیشاور و کابل سه مکتوب اسمی امین الله خان لوگری هم نوشته و او و خاندانش را برای اخذ انتقام وزیرفتح خان دعوت به همفکری خود و همکاری با دوست محمد خان نموده است.

مضامین هر سه مکتوب تقریباً متحد الشكل و بیک مضمون میباشد. ظاهراً معلوم میگردد که مکاتیب یکی بعد دیگری به کمال عجله و شتاب در روز های اندوهگین و هیجان آوری تحریر شده است (4). چنین معلوم میگردد که امین الله خان لوگری در بین هنگام از اقتدار و محبوبیت بهتری بر خود دار بوده است. باوجود آن خان لوگری در بین گوردادار و خانه جنگی های داخلی محتاط کارانه رفتار نمود. تا زمانیکه قدرت مملکت داری در دست شهزادگان سدوزایی بود، از طرفداری آنها خود داری نکرد. شاه شجاع الملک، امین الله خان را حاکم لوگر و بتخاک مقرر ساخت. موصوف در علاقه لوگر و بتخاک کاریزها، پلها، جویها و قلعهها تعمیر نمود بعضی از آنها تاهنوز بنام او معروف است. امین الله خان لوگری با برادران بارکزیایی بصورت مجموعی میانه خوبی داشت و با هر کدام آنها روابط دوستی برقرار نموده بود. چنانچه یکی از دختران خود را به وزیر محمد اکبر خان و دیگری را به شمس الدین خان به ازدواج داد. در دوره عروج دوست محمد خان مالیات لوگر و بتخاک در تیول نایب داده شده است (5). شهرت نایب امین الله خان در تاریخ کشور ما بیشتری مربوط به دوره است که انگلیسها بار اول بنای مداخله و تهاجم را به کشور ما گذاشتند. فیض محمد کاتب در سراج التواریخ در بین مورد معلومات مفصل تحریر داشته است. در حالیکه از مراحل اول زندگانی موصوف به ندرت راجع به او معلومات گرد آوری شده است، و آنهم به علت کمبود منابع و مآخذی است که بدسترس فیض محمد کاتب نبود. مداخله و تهاجم انگلیس بالای کشور بین سالهای ۱۸۳۹-۱۸۴۲ م میباشد در بین دوره سران ملی آنی از فکر آزادی وطن فارغ نه نشسته و پیوسته در امحای سلطه اجانب میکوشیدند تا اینکه صبح ۲ نوامبر ۱۸۴۱ میلادی فرا رسید و قیام ملی آغاز شد. فیض محمد کاتب مینگارد چون امر بر شورش قرار گرفت شخصی در چنین وقت فرصت یافته چند قطعه خط بیک مضمون نوشته و هر پارچه را به دروازه خانه یکی از اعیان شهر چون میرحاجی، حافظ جی پسران میرواعظ و امین الله خان لهورگدی و غیره که نام و نشانی از خود داشتند در تاریکی شب بینداخت و رقعش این بود که ای مردم فکری به حال خود کنید که امروز و یا فردا همه شما اسیر و روانه هندوستان خواهید شد (6). فردای آنروز در خانه عبدالله خان اچکزی نقشه ای طرح گردید و قیام عمومی مردم آغاز شد. این مجلس بروز اول نوامبر ۱۸۴۱ میلادی برای بار اول در محله نزدیک عاشقان و عارفان (کوچه باغ نواب موجود) که خانه عبدالله خان در همانجا بود دایر گردید که در آن امین الله خان بادیگر سران ملی جمع گردیدند. در بین جلسه محمد زمان خان به حیث رئیس، امین الله خان لوگری به عنوان نایب تعیین گردیدند. نایب ده هزار عسکر مبارز از مردم لوگر زیر فرمان خود داشت. (7) بالاخره روز ۲ نوامبر ۱۸۴۱ میلادی = ۱۷ رمضان ۱۲۵۷ هجری فرارسید. روز ملی و تاریخی، متأسفانه تا امروز در تقویم های افغانستان نشانی از این روز دیده نمیشود. در این روز مردم پابرهنه و روزه دار به خاطر عزت، استقلال و آبروی هموطنان و کشور خود، کفن در بر نمودند و از وجب و جب سرزمین خویش منحبث مادر وطن دفاع کردند. جوانان خون گرم و رزمنده دور از لذایذ زندگی، برای نجات مردم و وطن در صفوف مقدم جبهه جهاد قرار گرفتند و بدون ترس به جنگ دشمن فرنگی ادامه دادند. روحیه وحدت ملی در برابر تجاوز بیگانه یکی از وجه مشخصه این روز رستاخیز بزرگ بود. جبهات و صفوف مبارزین و مجاهدین بدون امتیاز نژاد، زبان، مذهب و منطقه تحکیم شده بود. شب هفدهم ماه رمضان ۱۲۵۷ هجری مردم ما بعد از نماز تراویح در مساجد و منازل ایکه قبلاً تعیین شده بود گردهم آمدند بدون آنکه کسی از این اقدام شان آگهی یابد، و بدون آنکه ترس و دلهرهئی داشته باشند که چه فردای در انتظار شان هست و شاید عده ای زیادی از آنها جامهای شهادت خواهند نوشید، شب را به صبح رسانیدند. نماز صبح رادر مساجد عمومی و جامع برگزار نمودند. نقشه عملیات در اختیار شان قرار گرفت و قیام عمومی در کابل آغاز گردید. ده ها هزار نفر از کابل، لوگر، کوهدامن، وردک، تیزین و بتخاک سه سال را در انتظار چنین روز رستاخیز گذشتانده بودند. همه با یک هدف مشترک (استقلال افغانستان) به سوی قرارگاه های انگلیسها مارش نمودند. این قیام بزرگ را ده ها مبارز سربه کف رهبری میکردند بلی! در همین روز دوم نوامبر ۱۸۴۱ نایب امین الله خان لوگری و عبدالله خان اچکزی در صف اول مبارزه قرار گرفتند و برنس و برادرش را از بین بردند. (8). جنبش معروف کابل بعد از آن ادامه یافت و دامنه آن در روزهای بعد در میدان شیرپور و تپه های بی بی مهر و به صورت جنگ میان افغانها و قوای انگلیس در گرفت تا اینکه بروز یازدهم عبدالله خان اچکزیایی شهید شد و روز بعد وزیر اکبر خان از بخارا رسید و ارد میدان جنگ گردید.

د پانو شمیره: له ۲ تر ۴

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنی د ليکنيزی بنی پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خير و لولی

در میثاق بسیار مهم تاریخی که بین سران و مبارزین ملی و نماینده گان انگلیس مبنی بر تخلیه افغانستان به تاریخ ۱۶ ذیقعدہ مطابق اول جنوری ۱۸۴۲ میلادی در کابل به امضا رسید نایب امین الله خان به صفت نایب الثانی رفیع مکانی و عالیجاه نایب امین الله خان (۹) یاد شده است و این بزرگترین سند افتخار این مرد مبارز است. انگلیسها زمانیکه متوجه شدند که نمی توانند مقابل افغانها ایستادگی نمایند لذا بخدعه و فریب متوصل گشتند. از جمله وعده های رامینی بر خروج شان از کشور مازیر پا گذاشتند زمانیکه مکناتن با سلطان احمد خان ملاقات مینماید تقاضا میکند تا امین الله خان لوگری را محبوس و دیگران را متفرق بسازند. در سراج التواریخ آمده است که: "نایب امین الله خان لهوگردی را محبوس نموده به کار گزاران دولت انگلیس بسپارند تا دیگر شورش بر روی کار نیاید و از پذیرفتن این شروط انعام و احسان بسیار از دولت انگلیس به شمار سد (10). "همچنان مکناتن در مسوده قراردادی که به اکبر خان فرستاده بود در ماده پنجم آمده است که سردار محمد اکبر خان فعلا نایب امین الله خان را دستگیر کرده و به انگلیس ها بسپارد و هم سایر سرکردگان ملی را از کابل متفرق میسازد (11). انگلیس به خاطر تزبید نفاق بین افغانها در خفا با نایب امین الله خان و دیگران مفاهمات جداگانه و سری نموده بود. در حالیکه ایشان برای طرد دشمن یکدل بوده توطیة های مکناتن را بین خود افشا میکردند. در سراج التواریخ به کرات میخوانیم که انگلیس ها از موجودیت نایب امین الله خان در ترس به سر می بردند، چنانچه مکناتن حاضر میگردد که با وزیر اکبر خان ملاقات نماید که سند نماینده گی افغانها به خصوص نایب امین الله خان را داشته باشد.

نایب امین الله خان فوراً مکتوبی به مکناتن نوشته تقاضای انعقاد مجلس برای مذاکرات جدید نمود. همچنان مکناتن جایزه سر امین الله خان لوگری را یکصد هزار روپیه تعیین کرده بود (13). این قیام بزرگ را ده ها مبارز سربه کف رهبری میکردند که ما در این جا با ذکر چند نفر بسنده میکنیم. رهبران عمومی قیام را عبدالله خان اچکزائی، امین الله خان لوگری، میر مسجدی خان کوهستانی، محمدشاه خان غلجائی، محمدزمان خان و سردار محمد اکبرخان..... به عهده داشتند. انگلیس ها متحمل تلفات سنگین شدند ۷۵۰۰ نفر عساکر شان به هلاکت رسیدند شاه شجاع، مکناتن و ده ها افسر نظامی اردوی مجهز بریتانیا جان باختند، و مجاهدین و مبارزان بی شماری جام های شهادت نوشیدند و جان های شیرین خود را برای نجات مادر وطن هدیه کردند. اولین سیاست پیشروی (فارورد پالیسی) در افغانستان ناکام و رسیدن به آسیای مرکزی موقتا ناتمام ماند.

بعد از تخلیه کابل و حرکت سپاه الفنستن به طرف جلال آباد در حالیکه دوست محمد خان در هند بود، اکبر خان در مقابل لشکر جنرال سیل در جلال آباد صف آرایی داشت و در کابل شاه شجاع سدوزایی و سردار محمد زمان خان سرتخت و تاج مقابله داشتند و سپاه جنرال پالک به عزم انتقام گیری از ملت افغانستان در صدد حرکت از پیشاور به طرف جلال آباد بود. یگانه مردی که در میان رقابت های سرداران و شهزاده گان و تفتین و تهدید قوای انگلیس به کمال بیطرفی و مال اندیشی مشغول مطالعات اوضاع بود. همین نایب امین الله خان است. در بین روز های بحران آمیز که حرارت غازیان بعد از حمله ها و فتوحات اولی سرد شد و قوای انگلیس هنوز در قند هار و جلال آباد بود میخواست که میان بارکزیایی و سدوزایی را بر اساس روابط با همی اصلاح کند و شاه سدوزایی را غرض حمله به جلال آباد علیه انگلیس ها سوق دهد و ملت را برای مقابله با اجانب آماده نگاه دارد، ولی در اوضاع دگرگون شده شاه شجاع به قتل رسید. اکبر خان به شکست های عمدی عقب نشست و در ماه های بسیار بحرانی جولای - اگست - سپتمبر ۱۸۴۲ میلادی بر اختلافات سران ملی افزوده. در بالا حصار کابل فتح جنگ پسر شاه شجاع اعلان سلطنت نمود و میان او و نواب محمد زمان خان که مدعی تخت سلطنت بود جنگ شروع گردید. خانه نایب امین الله خان در اثر طرفداری فتح جنگ چور و چپاول شد. اکبر خان عندالورود از جلال آباد به کابل محاربه را در تپه مرنجان علیه فتح جنگ ادامه داد و بالاخره در اثر میانجی گیری نایب امین الله خان قضایا چنین فیصله شد که فتح جنگ، شاه و اکبر خان وزیر او باشد.

متاسفانه این فیصله ها در موقعی که قوای جنرال پالک در آستانه کابل رسیده به حال ملت و مملکت سودی نداشت، شیرازه جمعیت مبارزین ملی بیشتر از هم پاشیده اکبر خان به طرف بامیان رفت. فتح جنگ تحت بیرق انگلیس درآمده نواب زمان خان که انگلیس ها او را دوست خود می خوانند، در خانه خودش خاموش و ساکت ماند. مبارزی که به تنهایی غازیان سمت شمال را بدور خود جمع کرده در تپه ها استالاف علیه قوای انگلیس تا اخیر مقابله میکرد، نایب امین الله خان لوگری بود که انگلیس ها او را دشمن درجه اول خود خوانده اند. نایب امین الله خان لوگری دشمن شماره یک خارجی به حکم امیر دوست محمد خان و به اشاره انگلیس در مکافات خدمات تاریخی و ملی خود مصادره، تاراج و در زندان بالا حصار محبوس شد و بعد از تحمل آلام زندان امیر، در ۱۲۷۴ هجری قمری به عمر ۷۷ سالگی بمرد (14).

زیر نویس ها و مأخذ:

د پانو شمیره: له ۳ تر ۴

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوئې. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکنی د لیکنیزې ښې پازوالې د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

- ۱- احمد علی کهزاد، رجال و رویداد های تاریخی ، (کابل: انجمن تاریخ) ص ۱۱۰
- ۲- ایضا، ص ۱۱۱
- ۳- احمد علی کهزاد، در زوایای تاریخ معاصر افغانستان، (کابل: انجمن تاریخ) ۱۳۲۷ ص ۴۷
- ۴- ایضا ص ۱۱۱
- ۵- احمد علی کهزاد، رجال و رویداد های تاریخی، ص ۱۱۱
- ۶- فیض محمد کاتب، سراج التواریخ، ج اول، (کابل: مطبعه حروفی ۱۳۳۱ هجری قمری) ص ۱۶۳
- ۷- میر غلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، (کابل: ۱۳۴۶) ص ۵۴۹
- ۸- فیض محمد کاتب، سراج التواریخ، ج اول، ص ۱۶۳
- ۹- احمد علی کهزاد، رجال و رویداد های تاریخی، ص ۱۱۲
- ۱۰- فیض محمد کاتب، سراج التواریخ، ج اول، ص ۱۷۰
- ۱۱- میر غلام محمد غبار، افغانستان در میسر تاریخ، ص ۵۵۷
- ۱۲- فیض محمد کاتب، سراج التواریخ، ج اول، ص ۱۷۱
- ۱۳- میر غلام غبار، افغانستان در میسر تاریخ، ص ۵۵۹
- ۱۴- احمد علی کهزاد، رجال و رویداد های تاریخی، ص ۱۱۳. غبار در اثر خود در مورد مینگارد که: امین الله خان لوگری در ۱۸۵۷ به عمر ۷۲ سالگی در مجلس بالاحصار بمرد. ص ۵۷۳.

د پانو شمیره: له ۴ تر ۴

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په ځیر و لولئ